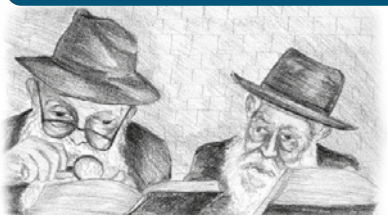
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

■ בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת חקת ■ ד' תמוז תשפ"ד ■ 10.07.2024 ■ גליון מס' 796 ■

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שו"ת קיץ
חשבנו לקנות משאבת חלב ידנית ולא חשמלית. האם אכן מותר להשתמש בשבת במשאבת חלב ידנית?
המשך בעמ' 2

וישב ממנו שבי עיכובי משיחא
מאז ימות עולם - עוד בימי אברהם אבינו, מנסים האומות לעכב את...
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
דגע לפני שד"ד ויקטור פראנקל התייאש
הגעתי לווינה יחד עם אשתי אדלה בשנת 1981, כדי לשמש כשלוחו ...
המשך בעמ' 5

שביבים
■ מצוה פגומה
■ בלי תנאים מוקדמים
■ הכנסת אורחים
המשך בעמ' 7

זאת חקת התורה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

דבקות האדם ואמונתו בבורא עולם היא השלמות האנושית. בספרו עין אי"ה [ברכות פ"א אות כג] מסביר **הראי"ה** שישנם שני דרכים להשיג את השלמות האנושית: האחד, היא דרך **המחקר** וההתפלספות, עד שיכיר את האמת בהגיון שכלי ובמופתים חותכים. והשנייה, דרך **התמימות** הנובעת מישרות הלב והנטייה הישרה שממנה באה האמונה השלימה. רבי יהודה הלוי בספרו '**הכוזרי**' [מ"ב סוף אות כו] לאחר שנתן הסבר שכלי לעבודת המקדש, הוא מסיים ואומר שהוא אינו מחליט שההסבר שלו הוא ההסבר האמתי והנכון לעבודת המקדש, להיפך, הנכון הוא שהיא נעלמת ונעלה ממה שהסברתי. אלא צריך לומר על התורה ש"היא תורת האלוקים, ומי שקבלה בתמימות, בלי התפלפלות ובלי התחכמות, **הוא מעולה מן המתחכם והחוקר**". ועם זאת יש לדעתו בדיעבד מקום גם לחוקר, כי מי שנטה מן המדרגה העליונה של האמונה התמימה ופנה אל המחקר, לאדם זה מוטב כי יבקש טעם שכלי לדברים האלה אשר יסודם בחכמה האלוקית, וזה עדיף מאשר יעזבם לסברות רעות וספקות המביאות את האדם לאבדון. לפי **ריה"ל** האמונה התמימה היא העדיפה ויש לאחוז בה לכתחילה, אך יש מקום גם למחקר השכלי האנושב.

שיטה הפוכה מזו של ריה"ל יש לרבינו בחיי בספרו '**חובות הלבבות**' [הקדמה], לדעתו האמונה התמימה היא בדיעבד, למי שאין בו יכולת לעיין מפני קוצר הכרתו וחלישות הבנתו, או ב"מצוות השמעיות" שאין האדם יכול להגיע להבין טעמן מדרך השכל, במקרים אלו ההזדקקות לאמונה התמימה היא במקומה. אבל אם אתה איש דעת ותבונה, שתוכל לעמוד ולהבין בשכלך מה שקבלת מהחכמים בשם הנביאים, מיסודות הדת ופרטי המצוות, אתה **מצווה** להשתמש בתבונתך ודעתך עד שהם יתבררו לך מדרך הקבלה (המסורת) והשכל יחד, ואם תתעלם מההבנה השכלית תהיה כמקצר במה שאתה חייב לבוראך.

במחלוקת זו שבין ריה"ל וחוה"ל מצדד **הרב קוק** כדעתו של ריה"ל, וב'עין אי"ה' [שם] כתב: "ובצדק שיבח בכוזרי את דרך התמימות יותר מדרך המחקר על פי דרכי החכמה". ובמקום אחר הסביר מדוע אין האדם יכול לסמוך על כוח שכלו בלבד: שכמו שיש גבול לחושי האדם השולטים על מרחב מוגבל, כך יש גבול גם לשלטון השכל והשגתו, אשר מעבר לו גם אם יתאמץ האדם בכל כוחו לא יוכל עבור אותו. ולמרות זאת סובר **הראי"ה** שלא רק שיש לנו רשות אלא הדבר חובה עלינו, להשתדל בחקירת וצריפת הדעות העליונות במצרף השכל העיוני. וההשתדלות הזו יש לה תועלת כפולה: **האחת**, שנדע להשיב למחרפנו, בבחינת 'דע מה שתשיב'. **השנייה**, שתורת ה' ומצוותיה לא תהיה אצלנו כמצות אנשים מלומדה, אלא שהתורה תהיה שלימה בלבנו במחשבה, ובאיברינו במעשה.

הרמב"ם [בסוף הל' תמורה] כתב: "אעפ"י שכל חוקי התורה גזירות הם, ראוי להתבונן בהן וכל מה **שאתה יכול לתן לו טעם** תן לו טעם". והנה למרות שיטתו של הרמב"ם שיש לתן טעמים למצוות, אף הוא מכיר במגבלותיו של שכל האדם, כמו שכתב בסוף הל' מעילה: "ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף עניינם **כפי כוחו**, ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה אל יהא קל בעיניו, ולא יהרוס לעלות אל ה' פן יפרוץ בו, ולא תהא מחשבתו בו כבמחשבתו בשאר דברי חול". בסיכום אפשר לומר שמוסכם לפי כל השיטות שיש מקום גם לאמונה וגם למחקר, והוויכוח ביניהם הוא מי מהם הוא לכתחילה ורצוי, ומי מהם הוא בדיעבד כצורך והכרח. ■

שו"ת קיץ

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שאיבת חלב אם בשבת קודש

שאלה: נולד לנו בן בשעה טובה ומוצלחת, ואנו מקפידים להזין אותו רק בחלב אם.

פעמים שמשום סיבות כאלו ואחרות אם התינוק משתמשת במשאבת חלב חשמלית כדי לשאוב את החלב, אולם כעת אנו שואלים מה יהיה אם היא תצטרך לשאוב את החלב בשבת?

חשבנו לקנות לצורך זה, משאבת חלב ידנית ולא חשמלית.

האם אכן מותר להשתמש בשבת במשאבת חלב ידנית?

תשובה: יש לדעת שהשימוש במשאבת חלב חשמלית בשבת אינו כרוך רק בשאלת הפעלת המתג החשמלי בשבת, אלא גם בעצם פעולת השאיבה עצמה שהיא מלאכת 'מפרק' - תולדה של מלאכת 'דש' - האסורה בשבת מהתורה.

ולכן גם כאשר מדובר על משאבה ידנית יש בשימוש בה בשבת משום עשיית מלאכה דאורייתא, על אף שאין היא חשמלית, שעצם פעולת השאיבה לכשעצמה אסורה וכאמור לעיל.

אולם באופן וחלב האם הוא מזונו **היחיד**[א] של התינוק ואין אפשרות להשיג לו חלב זה אלא אם כן ישאבו עבורו חלב בשבת קודש, הרי שיש להתיר את הדבר מדין 'פיקוח נפש', שהרי להשאיר תינוק קטן ללא מזון למשך השבת זו שאלה של סיכון חיים[ב].

אולם יש לשוב ולהדגיש שכל זה מדובר באופן שאי אפשר להשיג לו את מזונו - חלב האם - ללא שאיבה בשבת, שאילו יכול הוא לינוק כדרכו, אין היתר לשאוב עבורו, שהרי היניקה עצמה אינה כרוכה במלאכה האסורה בשבת[ג] ומדוע נחלל שבת לחינם אחר שיכול התינוק לינוק בעצמו? ועוד שגם אם התינוק אינו יכול לינוק בעצמו מכל סיבה שהיא, בין מצד התינוק ובין מצד האם, מכל מקום אילו יודעים אנו על מצב זה עוד קודם השבת, צריכים אנו להתכונן לכך עוד קודם השבת[ד] ולהשתדל לשאוב עבורו בימות החול את כמות החלב שיזקק לה בשבת עצמה.

אך כאשר התינוק אינו יכול לינוק, ולא הצלחנו להתכונן לכך מבעוד מועד, וכרגע הדרך היחידה לאפשר לו את מזונו - חלב האם - הוא על ידי שאיבה, רשאים אנו לשאוב עבורו את החלב בשבת שכאמור זה עניין של חשש 'פיקוח נפש', ולכן ניתן להשתמש לצורך כך בין במשאבה חשמלית ובין במשאבה ידנית.

האם להעדיף משאבה ידנית או משאבה חשמלית?

אלא שצריכים אנו לברר במידה ועומדות לרשותנו גם משאבה חשמלית וגם משאבה ידנית, באיזו משאבה עדיף להשתמש, שהרי גם במקרה של פיקוח נפש מצווים אנו למעט במלאכות עד כמה שאפשר מדין 'מאכילין אותו הקל הקל תחילה'[ה], ומעתה יש לברר באיזו משאבה נוכל למעט בחילול השבת.

והנה ראיתי בספר שמירת שבת כהלכתה[ו] שסבר שעדיף להשתמש במשאבה חשמלית מאשר להשתמש במשאבה ידנית, כי במשאבה ידנית כל לחיצה היא מלאכה בפני עצמה מה שאין כן במשאבה חשמלית.

אמנם לענ"ד יש מקום לפקפק מעט במסקנה זו, שהרי ידועים דברי החזון איש שכתב[ז] אודות מי שחורש את האדמה במכונה שנעה על ידי כוח הקיטור או על ידי חשמל, והאדם מכוון אותה לפי תלמי השדה שחייב האדם משום חורש אף אם אין כוח האדם בעצם החרישה, שהרי המכונה היא כלי האומנות של האדם, ועמידת המכונה על השדה וכיוון הפרקים על מכונם לצורך החרישה זהו מלאכת חרישה וחייב עליה חטאת, עכת"ד החזון איש, ונראה מדבריו שכל חרישה וחרישה מתייחסת אל האדם העומד על המכונה ואין זה מלאכה חד פעמית מאחר והעומד על גבי המכונה ממשיך ומתעסק עמה כל זמן מלאכת החרישה, ואם כן הוא הדין לנידון דידן מאחר ומכונת השאיבה היא ככלי ביד האם, והיא מכוונת אותה אל גופה ואף ממשיכה להחזיק בה כל זמן השאיבה, הרי שיש כאן פעולת שאיבה שנעשית על ידי האם, וכל פעם שהמכונה מפעילה כוח יניקה כדי לשאוב את החלב הרי שיש כאן פעולה חדשה ונוספת המתייחסת לאם, שהרי ממשיכה היא להחזיק את המכונה בידיה כל זמן השאיבה, ומפעילה כוח מסוים בידיה כדי ללחוץ את המכונה אל גופה[ח].

ואם כנים הדברים, נמצא שבמשאבה חשמלית מעבר למספר המלאכות (של מלאכת מפרק) כמספר פעולות השאיבה, יש גם מלאכה בעצם הפעלת המשאבה[ט], מה שאין כן במשאבה ידנית שאין בה מלאכה מצד יצירת המעגל החשמלי ואם כן אדרבה עדיף להשתמש במשאבה הידנית.

ואכן מצאתי בספר ארחות שבת[י] שכתב שעדיף להשתמש במשאבה הידנית כדי למעט במלאכות, וזה לא כמו שכתב בספר שמירת שבת כהלכתה המובא לעיל.

אולם אם מדובר באופן שהמשאבה החשמלית מחוברת לשעון שבת אשר יפעיל אותה מבלי התערבות יד אדם במהלך השבת, נמצא שבאופן זה המשאבה החשמלית והמשאבה הידנית שווים - ואין עדיפות לאחת על השנייה.

אך זאת יש לברר שמא כוח היניקה של אחת המשאבות יותר חזק ואז יהיה אפשר להשלים את כמות החלב הנצרכת בפחות מלאכות, ולדוגמא, אם זקוקים אנו כעת לשישים מ"ל חלב עבור התינוק, ובמכונת השאיבה החשמלית כל יניקה יש בכוחה לשאוב כעשרה מ"ל של חלב, ואילו במשאבה הידנית יש בכוחה של כל יניקה לשאוב רק כחמישה מ"ל של חלב, אם כן במשאבה החשמלית נוכל להשלים את המשימה בשש מלאכות ואילו במשאבה הידנית נטצרך לפעול שנים עשר מלאכות, ואו אז וודאי שעדיף להשתמש במשאבה החשמלית[יא].

אמנם נראה שאם האישה לאחר שהיא מצמידה את המכונה לגופה היא נעזרת בחוט גומי כדי להצמיד את המכונה לגופה, ומעתה והלאה המכונה שואבת מאליה ללא התערבות יד אדם וללא שהאישה משתמשת בכוחה כדי להצמיד את המשאבה הרי

שבאופן זה אכן אין כל שאיבה ושאיבה מתייחסת אל האישה, אלא רק השאיבות הראשונות בעוד ידיה של האישה עדיין לא הסתלקו מן האחיזה, וממילא יהיה עדיף באופן זה להשתמש במכונה החשמלית.

שאיבה שלא לצורך התינוק

והנה כאשר אין מדובר בשאיבה של החלב לצורך התינוק[ב] אלא מחמת הצער שיש לאישה מעודף החלב, או כדי לשמור על כושר ההנקה[ג], או אז אין היתר לשאוב את החלב לתוך כלי קיבול, שהרי אין בזה שאלה של 'פיקוח נפש', ומשום צער גרידא לא נוכל להתיר עשיית מלאכה מהתורה, ולכן יש באופן כזה לשאוב את החלב באופן שנשפך אל הקרקע, ובאופן זה הוי 'מלאכה שאינה צריכה לגופה' ועוד שלדעת חלק מהראשונים 'סחיטה לאיבוד' אין בה משום מלאכה, ומשום כך יש להתיר[ד].

וכבר נתנו בזה עצה שימושית (כאשר אין זה כל כך מעשי לשאוב את החלב באופן שנשפך לקרקע) והיא להניח בתחתית כלי הקיבול (הבקבוק) של המשאבה חומר פוגם כגון סבון כלים וכדומה, ואז כל החלב שיישאב יהיה נחשב כהולך לאיבוד וכנ"ל[ה].

ובאופן זה אם מדובר במשאבה חשמלית יש לדעת שאין היתר להפעיל אותה בשבת לשם כך, משום שעצם ההפעלה כרוכה במלאכה ואין להתירה אלא במקום פיקוח נפש וכדלעיל.

ויש להסתפק באופנים הללו - כאשר שואב לאיבוד - האם יש להעדיף את השימוש במשאבה אשר יש בה מיעוט מלאכות (כח יניקה חזק יותר) שלכאורה ניתן לומר שהרי עד כמה שאנו סומכים על שיטות הראשונים הנוקטים ש'סחיטה לאיבוד' - לא שמיה סחיטה, אם כן אין כלל מלאכה, ומה יש עניין למעט בפעולות אם פעולות אלו אינן נחשבות 'מלאכות'?

אך יותר נראה לומר שאחר שעניין זה של 'סחיטה לאיבוד' שנוי במחלוקת ראשונים, ואין אנו מתירים זאת בשופי אלא רק במקום צער ובצירוף זה שהוא 'מלאכה שאינה צריכה לגופה', גם באופנים אלו ראוי לבחור במשאבה אשר יש בה מיעוט מלאכות לפי המבואר לעיל[ו].

א - גם אם התינוק כבר התחיל לקבל מזונות אחרים מלבד חלב, מכל מקום אם מזונו העיקרי הוא מחלב (והחלב הוא חלב אם), מניעת חלב זה ממנו יכולה להיות בגדר של פיקוח נפש עיין להלן בהערה הבאה.

ב - עיין חזו"א או"ח סימן נ"ט אות ג' שמניעת מזון מתינוק (עד כבן שנתיים - שלוש) לזמן מרובה הוא חשש סכנה ועיין שם באות ד' מה שכתב שכל שינוי בתזונת התינוק יכול לגרום לחלאים, ולכן תינוק שלא הורגל כלל לקבל תחליפי חלב המצויים כיום בשוק וחלב אם הוא מזונו, יש להתיר לשאוב עבורו בשבת משום חשש פיקוח נפש, אולם עיין שם בהמשך דברי החזו"א שמי שבוטח בה' ומיקל בדבר אין מזניחין אותו, והיינו שיש כאן גדר מיוחד בפיקוח נפש, שבדרך כלל הנמנע ואינו מחלל את השבת במקום פיקוח נפש גוערים בו והרי הוא שופך דמים, אולם בנידון דידן אחר שאין הפיקוח נפש הוא מוכרח וקרוב, אזי על אף שאכן מותר גם בכה"ג לחלל את השבת, מכל מקום מאחר והוא חשש יחסית רחוק, המיקל בדבר אין מזניחין אותו.
אולם אם מדובר בתינוק שגם בשגרה מקבל מידי פעם תחליפי חלב (כהשלמה לחלב האם) נראה שוודאי שאין להתיר עבורו חילול שבת, ויאכילו אותו מתחליפי החלב וכהרגלם בימות החול.

ג - עיין ספר שש"כ פרק ל"ו הערה ס"ז, ועיין עוד במש"כ בחלק א' סימן ל"ד הערה ט'.

ד - עיין בספר שש"כ פרק ל"ב סעיף ל"ד.

ה - עיין שולחן ערוך או"ח סימן שכ"ח סעיף ט"ז ושם סעיף י"ד ובמשנה ברורה שם, ועיין עוד שם סעיף י"ב מ"ב ס"ק ל"ה, ונראה שבנד"ד יש מקום לומר שכו"ע יודו לזה שאחר שהוא חשש יחסית רחוק של פיקו"נ וכדלעיל הערה ב' הרי זה דומה ליולדת - עיין מ"ב סימן ש"ל ס"ק ה' (וי"ע לשיטת הגר"ח מבריסק בהא דשו"ע סימן תרי"ח סעיף ז', עיין חידושי הגרי"ז על הרמב"ם הלכות שביתת עשור).

ו - פרק ל"ו הערה ס"ג (הן אמת שכתב זאת ביחס לחליבה לאיבוד במקום שמצטערת מעודף החלב ובאופן שהמכונה מופעלת על ידי שעון שבת, אך לכאורה ה"ה לחליבה שלא לאיבוד במקום פיקוח נפש אף אם משום כך צריך להפעיל את המכונה בשבת שהרי סו"ס יש כאן מיעוט במלאכות ודו"ק).

ז - חזו"א חושן משפט ליקוטים סוף סימן כ"ג.

ח - אמנם יש מקום לחלק בין הנידונים, מאחר ובמכונת חרישה האדם היושב על המכונה מכוון אותה אנה ואנה כל משך החרישה, משא"כ במשאבה חשמלית שאינה צריכה כיוון מחודש כל הזמן ואחיזתה היא רק כדי שלא תתרפה האחיזה, אך לא ברירא שחילוק זה אכן מחלק, ובלא"ה באנו לסוגיא דמצמצם, וי"ע (ואין לחבר זאת למח' המג"א והאבן העוזר לגבי הנחת עלוקה המוצצת דם על גוף האדם בשבת [עיין מ"ב לסימן שכ"ח ס"ק קמ"ז) דהנה השאיבה הראשונית הנעשית על ידי המכונה וודאי שהיא בכלל מלאכה דאורייתא, וכל נידוננו הוא האם המשך השאיבות נחשבות שנעשות מאליהן או שכל שאיבה ושאיבה מתייחסת לאישה מאחר והיא עדיין אוחזת את המשאבה בידיה).

ט - וכבר דנו רבות פוסקי הזמן באריכות בזהות המלאכה ביצירת מעגל חשמלי בשבת ואכמ"ל.

י - חלק א' פרק ד' סעיף ל"ח.

יא - בכה"ג עדיף להשתמש במשאבה החשמלית גם אם אין היא מכוונת לעבוד על ידי שעון שבת ונצטרך להפעיל את המשאבה בשבת עצמה על ידי פעולת האדם, מ"מ עדיין יש מיעוט מלאכות בשימוש במשאבה זו מאשר המשאבה הידנית.
ודע שאין נפ"מ אם במכונה אחת בכל שאיבה יוצאת כמות חלב שהיא 'פחות מכשיעור' (שיעור מלאכת מפרק בשבת הוא 'גרוגרת' ועיין בספר שש"כ פרק ל"ז הערה ס"ז שהוא בערך כפית קטנה וחצי) ובמכונה אחרת בכל שאיבה יוצאת כמות חלב שהיא יותר מכשיעור, וזאת משום שכל כמות החלב שנשאבת באותה שבת מצטרפת ביחד, ואין זה כמו שיעורי אכילה של פחות מכשיעור ביום כיפור, שאם שהה זמן של 'כדי אכילת פרס' בין אכילה לאכילה אין האכילות מצטרפות - עיין בספר שש"כ בתחילתו בכללי מלאכות שבת פרק א' סעיף כ"ד הערה צ"ז (אלא אם כן בין שאיבה לשאיבה מאבד את כמות החלב שכבר נחלבה עיין שם ובפרק ל"ו סעיף כ"א ובהערות ס"ד וס"ז) ועיין לקמן הערה ט"ז.

יב - או משום שלתינוק יש מספיק חלב שאוב, או שהוא ניזון ממאכלים אחרים / תחליפים וכן כל כה"ג.

יג - ראה בספר שש"כ פרק ל"ו סעיף כ"א והערה ס"ה.

יד - עיין רמב"ן ור"ן למסכת שבת דף קי"א, ותוס' כתובות דף ו' ע"א ד"ה קהאי מסוכרייתא דנזייתא' בשם רבינו תם, ועיין שו"ע או"ח סימן ש"ל סעיף ח' ובמ"ב שם ס"ק ל"ב.

טו - ועיין בספר שש"כ פרק ל"ו סעיף כ"א שאם אין לה חומר פוגם יכולה לשאוב כמות קטנה, לשפוך את החלב שנאסף, ואז תמשיך בשאיבת כמות קטנה נוספת, ועיין שם בהערה ס"ד (ומקור הדברים בשו"ת אבני נזר או"ח סימן מ"ז וקצות השלחן סימן קל"ח בבדי השלחן ס"ק ל').
ודע שלדעת התוספת שבת (מובא בשער הציון לסימן שכ"ח אות פ"א) שחליבת חלב אם ביד בשבת הוי מפרק כלאחר יד, יש להעדיף היכא דאפשר - חליבה ביד (הן ביחס לנידון הפיקוח נפש והן ביחס לנידון חליבה לאיבוד משום צער) ואף אם מספר המלאכות יהיה רב יותר, אולם דעת הלבוש שגם בכה"ג הוי מלאכה כדרכה וכן נוקט המשנה ברורה שם, ועיין בשו"ת שבט הלוי חלק ז' סימן צ"ט וחלק ח' סימן פ"א.

טז - וכן מבואר בספר שש"כ פרק ל"ו הערה ס"ג.
ובנידון זה שמא כן יהיה נפ"מ אם במכונה אחת כמות השאיבה בכל פעם היא פחות מכשיעור, ובמכונה אחרת היא יותר מכשיעור, מאחר והחלב הולך לאיבוד בין שאיבה לשאיבה וממילא אין השאיבות מצטרפות עיין מש"כ לעיל הערה י"א, והנה באופן ששואבת ישר לקרקע פשוט שהדבר כן (וממילא יש לעיין גם בכמות הנשאבת וגם בכמות הפעולות, ולחשבן זאת גם ביחס להלכה הידועה בסימן שכ"ח סעיף י"ד ששוחטים לחולה בשבת ולא מאכילים אותו נבילה, ולדעת הר"ן הטעם הוא משום שהרבה איסורי לאו [מלקות] חמורים יותר ממעט איסורי סקילה, וא"כ גם בנד"ד יש לומר שהרבה שאיבות פחות מכשיעור חמורות יותר ממעט שאיבות יותר מכשיעור) אך באופן ששואבת לתוך כלי קיבול שיש בתחתיתו חומר פוגם יש לעיין אם זה נחשב בכה"ג שכל מעט חלב הנכנס לתוך הבקבוק נחשב כ'נאבד' באופן שגם אינו מצטרף עם שאיבות החלב הנוספות או לא, ויותר נראה לומר שיש לחלק בין 'לאיבוד' לבין 'נאבד' ודו"ק.

וישב ממנו שבי
עיכובי משיחא

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה

מאז ימות עולם - עוד בימי אברהם אבינו, מנסים האומות לעכב את הטובה מלבוא. ובעיקר נעשה זאת על ידי פגיעה בישראל ממש, בלקיחת אנשינו וטפנו בשבי. ובכל אתר ואתר וכל זמן וזמן שעולה בידם לעשות כן, אין זאת אלא בסמיכות לגילוי אור ה' על עמו ונחלתו.

ראשון השובים היה נמרוד, שביקש לשבות את לוט בן אחי אברהם העברי. ובדרך הזו חשב להכניע חלילה את אברהם, כשיפול במלחמה הכבדה שבעקבותיה[1]. כל זאת נעשה כיוון שהרגישו הגויים, שאורו של משיח הולך לצאת מן המקום ההוא. כשם שאכן ארע לבסוף, כשנולד מואב אבי אם אמו של דוד - רות המואביה.

אחריו ניסה עשו יחד עם אנשיו, לשבות מחילו של יעקב אבינו. ולולי שהקדים תרופה למכה, היה עלול עשו לעשות כן עמו. ועל ידי הטמנת דינה בתיבה, הציל אותה יעקב. אך כיוון שיכולה הייתה דינה להחזיר את עשו למוטב, נענש על כך יעקב כשנפלה דינה לבסוף בשבי שכם בן חמור[2]. כשבאותו מעמד של מפגש האחים, יעקב מבשר לעשו על המשפט העתידי שיעשה עמו - לקראת גילוי משיח צדקנו[3].

וכשנשבתה דינה על ידי שכם בן חמור, מיד עם עשיית הקניין של יעקב בארץ - כשקנה את חלקת השדה אשר בשכם[4]. גרם הדבר שלא ישב יעקב בשלווה - וטרם זכה לקיום המלא של ההבטחה שנתנה לאבותיו, לשוב ולגור בארץ[5].

ואכן פעמיים עלה בידי האומות להוציא מידי ישראל נפש, שלבסוף הביאה לגאולת ישראל עצמם. הראשונה הייתה תמר כלתו של יהודה, שישבה בפתחו של אברהם אבינו[6], מקום בו עוברים תיירים. ולגודל חשקה וצניעותה, זכתה להוציא מלכים מיהודה[7]. ואחריה הצליחה אשת פוטיפר שגידלה את אסנת בת דינה וחמור, להוציא ממנה את אפרים ומנשה[8] - כשנולדו ליוסף בארץ מצרים.

ואף כאן בפרשתנו, כשמגיעים ישראל דרך האתרים - בהם הילך אברהם אבינו[9]. הרגישו העמלקים[10] שהנה באה השעה שישראל חוזרים לארצם, ולכן לקחו בשבי נערה אחת בלבד[11] - בכדי לעכב את ביאת ישראל לכאן.

ויותר ממה שבאו העמלקים להרוג, באו הם לחטוף נפשות. שכן יודעים הם שבזה חלילה, תתעכב כניסת ישראל לארץ.

ולכן יחד עם השמועה על מות אהרון והסתלקות ענני הכבוד, לאחר שגם מרים נפטרה ופסקו המים מישראל - דימו העמלקים שהוכשרה השעה, לנסות ולפגוע בישראל[12]. אך על מנת להימנע מפגיעה בהם, התחפשו ובאו במלחמה - כאילו הם כנענים פשוטים. ודבר זה הביא לתועלת גדולה לישראל, כשהתפללו שייתן האוייב בידם - יהיה מי שזה יהיה[13].

אף אנו בימינו נאלצים להתמודד מול העמלקים המתחפשים, יחד עם חטיפת נפשות רבות מישראל. וכשם שאבותינו השכילו לבקש את נתינת כלל העם בידינו[14], כן נזכה שיפלו כולם תחת רגלינו. ובהסתלקותם מארצנו, נשוב ונקומם מקדש בתוכנו.

השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם[15].

1 - אך למה שכל חפצם לא היה בעצם על סדום ועמורה וכו', רק על מה שיתגלגל מענין צאת אברם אחר לוט, על כן לא נכנסו תוך הערים לשלול שללם ולשבות שביים... ואחר כך בראות שעדיין לא עשו כוונתם כי לא נלקח לוט, על כן חזרו **ויקחו את לוט** למה שהוא **בן אחי אברם**, כלומר כי לכך לקחוהו על היותו בן **אחי אברם**, שהוא שיצא להצילו ויהרגוהו - אלשיך בראשית יד, יב

2 - **ואת אחד עשר ילדיו** ודינה היכן היתה. נתנה בתיבה ונעל בפניה, שלא יתן בה עשו עיניו. ולכך נענש יעקב, שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם (בראשית רבה עו, ט) - רש"י בראשית לב, כג

3 - **עד אשר אבא אל אדני שעירה** הרחיב לו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו והוא לא הלך (בראשית רבה). ואימתי ילך בימי המשיח שנאמר (עובדיה, א) 'ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו' - שם לג, יד

4 - ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה - בראשית לג, יט

5 - ועוד נדרש בו, 'וישב' ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה - רש"י שם לז, ב

6 - **ותשב בפתח עינים** בפתיחת עינים בפרשת דרכים שעל דרך תמנתה (סוטה, י). ורבותינו דרשו בפתחו של אברהם אבינו שכל עינים מצפות לראותו - שם לח, יד

7 - **ממני** היא מעוברת. ובותינו ז"ל דרשו שיצאה בת קול ואמרה ממני ומאתי יצאו הדברים, לפי שהיתה צנועה בבית חמיה גזרתי שיצאו ממנה מלכים, ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל - שם, כו

8 - ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר לומר לך מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים שראתה באצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה - שם לט, א

9 - **דרך האתרים** דרך הנגב שהלכו בה המרגלים שנאמר 'ויעלו בנגב', דבר אחר דרך האתרים דרך התייר הגדול הנוסע לפניהם שנאמר (במדבר י) דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה - רש"י במדבר כא, א

10 - ישמע הכנעני מלך ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי, **וישמע הכנעני** שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו' כדאיתא (בראש השנה דף ג) ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל מזומן בכל עת לפורענות - שם

11 - **וישב ממנו שבי** אינה אלא שפחה אחת - שם

12 - וּשְׁמַע כְּנַעֲנָאָה מַלְכָּא דַעֲרָד דַּהֲוָה שָׁרֵי בִּדְרוֹמָא אֲרוּם מֵית אֲהֲרֹן נָבְרָא חֲסִידָא דִּי בִזְכוּתֵיהּ הֲוָון עֲנָנֵי דִיקָרָא סָגִינִין עַל יִשְׂרָאֵל וְאִסְתַּלַק עַמּוּדָא דַעֲנָנָא וַאֲרוּם מִיתַת נְבִיאָתָא מִרְיָם דְּבִזְכוּתָהּ הֲוָה בֵּירָא מַהֲלָכָא וְאִתְגְּנִיזַת בֵּירָא עָנֵי וַאֲמַר עֲבִדֵי קָרָבָא אִיתוּן וְנֵיסַדַּר סִדְרֵי קְרָבָא כָּל קֳבֵיל יִשְׂרָאֵל אֲרוּם מָצְיָנָן לְאוֹרְחָא דִי עֲלוּ בָּהּ יְלִילָיָא וְסִדְרוּ סִדְרֵי קְרָבָא כָּל קֳבֵל יִשְׂרָאֵל וּשְׁבָא מִנְּהוֹן שַׁבְיָא רַבָּא - תרגום ירושלמי במדבר כא, א

13 - **יושב הנגב** זה עמלק שנאמר (במדבר, יג) 'עמלק יושב בארץ הנגב' ושינה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינם כנענים. ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל סתם, שנאמר 'אם נתון תתן את העם הזה בידי' - רש"י במדבר כא, א

14 - **וישב ממנו שבי וגו'** יש להעיר למה לא חרדו ישראל בראותם שעם אחד לקח מישראל שבי ויאמרו אם עם אחד עשה בהם פרץ מה יעשו בכניסתם לארץ, וכמו שמצינו שנתרגש יהושע כשהכו אנשי העי גבור אחד מישראל כאמור שם (יהושע, ז), והגם כי אחר כך נתעצמו בתפלה ונתנו ה' בידם, סוף כל סוף לא מצינו שנתרגשו מקודם. ונראה על פי דבריהם (במדרש רבה כאן) שאמרו שעם זה עמלק היה, והגם שהכתוב קראו כנעני הוא לצד שבא במלבוש כנעני, ולזה כשהתפללו ישראל שיתנהו בידם לא אמרו תתן את הכנעני הזה, מעתה לצד שלא היה מז' אומות שנתן להם ה' לא נתרגשו בראותו נוצח במלחמה שהרי אין להם ממנו כלום, עוד נראה שלא נתרגשו אלא אז כשנכנסו לארץ שהגיע זמן ששלם עון האמורי מה שאין כן קודם שנכנסו לארץ שאפשר שעדיין לא שלם עונו כדי שיתנהו ביד ישראל, ורבותינו ז"ל דרשו בזה הרבה דרשות - אור החיים, שם

15 - **השיבנו** לעיר משכן שמך, ונשוב לעבדך כימי קדם - אבן עזרא איכה ה, כא

סיפור לשבת

רגע לפני
שד"ר ויקטור פראנקל התייאש

/ יעקב בידרמן

הגעתי לווינה יחד עם אשתי אדלה בשנת 1981, כדי לשמש כשלוחו של הרבי מליובאוויטש זצ"ל באוסטריה. מיד התחלנו לשרת את הקהילה היהודית המקומית באמצעות ארגון שיעורי תורה לילדים, תוכניות למבוגרים ולנוער, וכדומה. היינו מודעים לכך שד"ר ויקטור פראנקל המפורסם גר בעיר זו, אך כיוון שהוא מעולם לא קיים קשר עם הקהילה היהודית בווינה, לא הייתה לנו הזדמנות להכירו. בוודאי שהוא מעולם לא הניח כף רגלו בבית חב"ד שהקמנו. כמה מופתעים היינו כאשר ד"ר פראנקל שלח תרומה למגבית השנתית שלנו. הוא המשיך בנוהג זה מדי שנה מאז ואילך – מעולם לא פגשתי אותו ולא דיברתי אתו, אך תרומתו תמיד נשלחה.

ד"ר ויקטור פראנקל (1905–1997), פסיכותרפיסט וינאי, בילה שלוש שנים ארוכות במחנות הריכוז של היטלר. בעטיו של "הפתרון הסופי" הוא איבד את הוריו, אחיו ואשתו ההרה – אך לא איבד את חזונו על כבוד האדם. במחצית הראשונה של ספרו הרב-מכר "האדם מחפש משמעות", הוא מתאר את חוויותיו המזוויעות במחנות הריכוז, ובוחן את השאלה, כיצד יתכן שנראה היה שכמה מרעיו למחנה הצליחו להתעלות מעל המציאות שלהם. הוא כותב: "מי שחי במחנות הריכוז יכול לזכור את האנשים שהלכו דרך הצריפים וניחמו אחרים, בנותנם להם את פיסת לחמם האחרונה... הם מהווים הוכחה מספקת לכך שאפשר לקחת מן האדם הכל חוץ מדבר אחד: את האחרון שבחירויות האדם: לבחור את גישתו האישית של האדם בכל סדרת הזדמנויות; לבחור את דרכו שלו". הוא מסכם שאפילו בסבל החמור ביותר, האדם יכול למצוא משמעות ולכן – תקווה. כדבריו, "אלה שיש להם 'למה' שלשמו הם חיים, יוכלו לסבול כמעט כל 'איך'".

אחרי המלחמה שב פראנקל לווינה, שם פיתח את הגישה שלו לריפוי פסיכולוגי והרצה עליה. הוא האמין שאנשים מונעים בראש ובראשונה על ידי "השאיפה למצוא משמעות בחייהם", וכי זהו מובן המשמעות המאפשר לנו להתגבר על חוויות כואבות. בחציו השני של ספרו, מתאר פראנקל את שיטת הפסיכותרפיה שהוא פיתח בהתבסס על אמונות אלה. שיטה זו נקראת לוגותרפיה – הטיפול בכאב רגשי על ידי סיוע לאנשים למצוא משמעות בחייהם. לא הבנתי מדוע ד"ר פראנקל שולח לנו תרומה, עד שיום אחד בשנת 1995 הכול התבהר. זה התחיל בביקור שקיבלתי מאישה צעירה ואנרגטית בת 85, שהציגה את עצמה כמרגריטה הייאס. "אולי אתה חושב שאתה השליח הראשון של הרבי מליובאוויטש בווינה", אמרה לי מרגריטה, "אך זה לא לגמרי נכון. אני עשיתי כאן שליחות חשובה בשם הרבי הרבה לפני שהגעת לאוסטריה".

שם נעוריה של אמה היה הגר. בני הזוג הגר היו קרובי משפחה של רבני שושלת ויז'ניץ החסידית המהוללת. מרגריטה נולדה בצ'רנוביץ, אך בילתה את ילדותה בווינה. מרגריטה הפכה לזמרת אופרה. היא התחתנה ונולדה לה בת. ימים ספורים בלבד לפני מלחמת העולם השנייה עזרו לה חברים להימלט, יחד עם בעלה ובתה, אל מעבר לגבול, לאיטליה, שם היא הצליחה לעלות על האוניה האחרונה לארצות הברית. מרגריטה ומשפחתה התיישבו בדטרויט. לרוע המזל, שאר משפחתה נותרה מאחור ונספתה. חלפו שנים. בתה של מרגריטה גדלה ונישאה לרופא שבשנת 1959 התכבד בהזמנה לערב חגיגי של חב"ד. לפני אירוע זה הלכה מרגריטה לפגישה עם הרבי מליובאוויטש, רבי מנחם מענדל שניאורסאהן זצ"ל. "אינני יכולה להסביר מדוע", אמרה מרגריטה, "אבל בחדרו של הרבי פרצתי לפתע בבכי. הרגשתי שזה בסדר לבכות. הסכר שעצר את נהר הדמעות שלי נפתח. כמו ניצולי שואה רבים, מעולם לא בכיתי קודם. אילו הייתי מתחילה לבכות, חשתי שאני עלולה לא להפסיק לעולם... תמיד הרגשתי שאני חייבת לכבוש את רגשותיי כדי להיות מסוגלת לתפקד כאדם". מרגריטה סיפרה לרבי את כל סיפור חייה. יתר על כן, מערכת יחסים מיוחדת נולדה בלילה ההוא בחדרו של הרבי בברוקלין. מרגריטה יצאה מן הראיון בהרגשה שהיא קיבלה אבא שני.

מרגריטה גם אמרה לרבי שמזה זמן מה היא כמהה לשוב לבקר בארץ מולדתה. הרבי ביקש שבמקרה שהיא תיסע לשם, תבוא לראותו לפני כן. זמן לא רב לאחר מכן, תכננה מרגריטה נסיעה לווינה, וכמובן שבאה קודם כל לרבי, לדווח לו על תוכניתה. כמה הופתעה מרגריטה כאשר הרבי שאל אותה אם היא מוכנה לעשות לו טובה. הרבי רצה שהיא תבקר שני

המשך בעמוד הבא...

אנשים בווינה למענו. אחד מהם הוא ד"ר ויקטור פראנקל, ראש המחלקה הנוירולוגית בווינה.

"אנא מסרי דרישת-שלום ממני לד"ר פראנקל והעבירי לו את המסר הבא: שעליו להיות חזק ולהמשיך בעבודתו בנחישות גמורה. אסור לו לוותר, ויהי מה. אם ימשיך לפעול מתוך עצמה ומחויבות, הצלחתו מובטחת". לא היה קל לארגן פגישה עם פראנקל. כאשר הגיעה לבית-החולים, נאמר לה שהפרופסור נעדר מזה שבועיים. אולם לאחר מאמצים מצאה מרגריטה את כתובת ביתו של פראנקל ועשתה דרכה לשם. היא נקשה על הדלת ופתחה לה אישה. הדבר הראשון שבו הבחינה היה צלב התלוי במקום בולט על הקיר. (בשנת 1947 התחתן פראנקל עם אשתו השנייה, אלאונורה קתרינה שווינדט, קתולית אדוקה). מרגריטה נסוגה קמעה, ותהתה אם זוהי טעות, אם אולי אין זה האדם שאותו רצה הרבי שתבקר, אך בכל זאת, שאלה את האישה אם בבית זה גר מר פרופסור פראנקל. מרגריטה נתבקשה להמתין. מספר דקות לאחר מכן, הופיע ד"ר פראנקל, שנראה קצת נרגז ולא גילה עניין רב. מרגריטה, שחשה מאוד נבוכה, אמרה לו שנתבקשה למסור לו דרישת שלום מאת "הרב שניאורסאהן מברוקלין, ניו-יורק". מרגריטה חישלה עצמה והמשיכה: "הרב שניאורסאהן, הידוע בכינויו הרבי מליובאוויטש, שלח לך מסר כדלקמן: היה חזק! המשך בעבודתך בנחישות גמורה. אל תוותר. בסופו של דבר תצליח." הרופא, שעד לאותו רגע נראה אדיש לחלוטין, השתנה פתאום אל מול עיניה הנדהמות של מרגריטה. דמעות מילאו את עיניו. לאחר שהתעשת קמעה, הודה למרגריטה, ותוך כדי השיחה ששוחחו לאחר מכן, סיפר לה שהוא חשב לנטוש את מאמציו להיאבק למען תורתו והפילוסופיה שלו, ולמעשה שקל לעזוב את ווינה – אך עכשיו הוא ישקול את העניין מחדש...

"אם כך, הרב בידרמן", סיכמה מרגריטה את דבריה, "עכשיו אתה מבין למה התכוונתי כאשר אמרתי ששימשתי כשליחת הרבי לווינה הרבה לפני שאתה הגעת לכאן!"

סיפורה של מרגריטה ריתק אותי. איזו משמעות הייתה למסר של הרבי עבור ויקטור פראנקל?

הדבר שאותו לא ידעתי לפני כן, אך שמרגריטה הסבירה לי עכשיו, הוא שפראנקל לא זכה להערכה ולכבוד כפי שהוא זוכה כיום. בנעוריו היה פראנקל עמית צעיר של זיגמונד פרויד ושל אלפרד אדלר, אך אמונותיו קראו תיגר על משנתם. ההשקפה הדומיננטית באותה תקופה הייתה שאנשים מונעים על ידי הצורך לספק צרכים פיזיים, "שאיפה להנאה", אבל פראנקל ראה את המין האנושי באופן שונה. לפי השקפתו, אנו ישויות ייחודיות, ומה שמניע אותנו הוא "השאיפה לפשר", כלומר השאיפה למשמעות, ויש לנו יכולת בחירה חופשית והיכולת להתעלות מעל עצמנו. "בין גירוי לתגובה... מצוי כוחנו לבחור בתגובתנו. בתוך תגובתנו קימות צמיחתנו וחירותנו". פראנקל החל לפתח רעיונות קיצוניים אלו לפני המלחמה וביססם במהלך תקופת שהותו במחנות המוות הנאציים, בראותו כיצד אפילו שם הצליחו אסירים מסוימים להפיק במאמץ תחושת מטרה ולשמור על גישה חיובית. הוא מצא עצמו כעת בודד במערכה עם רעיונותיו אלו. הוא היה מוקף תלמידים נאמנים של פרויד, אשר הוקיעו אותו והדירו רגליהם מהרצאותיו. פראנקל חווה סערה רגשית עצומה, ואפשר להבין זאת. הלחצים היו כה גדולים שהוא החליט פשוט לוותר. הוא החליט לעקור לאוסטרליה, להצטרף לאחותו שגרה שם. הוא היה מותש רגשית, ומדוכדך כליל נוכח האפשרות שמפעל חייו ילך לטמיון. כאשר הגיעה מרגרט הייאס לביתו של פראנקל, הוא ישב וכתב טיוטה למסמכי ההגירה שלו, כך סיפרה לי. היא הביאה לו מסר מרבי, מנהיג חסידי צעיר מעבר לים, שעליו מעולם לא שמע קודם לכן. "אל תוותר", היא אמרה לו. "אתה תצליח". תדהמתו של פראנקל הייתה כבירה. איך ידע בכלל הרבי על הסיטואציה שלו? ומדוע שיהיה לרב החסידי הזה איכפת בכלל ממנו או מהפצת הפילוסופיה שלו?

הייתה זו בדיוק זריקת העידוד לה היה פראנקל זקוק, והתזמון לא יכול היה להיות טוב מזה. במקום להצטרף לאחותו באוסטרליה, הוא המשיך לעבוד כפסיכיאטר ושב לעבודתו מלא מוטיבציה מחודשת, עוז ואופטימיות.

סיפורה של מרגריטה הסביר בהחלט את התרומה השנתית שנהג פראנקל לשלוח לתמיכה במוסדות הרבי בווינה. שמיעת הסיפור הניעה אותי ליצור קשר עם ד"ר פראנקל בעצמו, בחושבי שאולי יהיה לו משהו להוסיף. ימים מספר לאחר מכן, התקשרתי לפראנקל וביקשתי לפגוש אותו. אך היה לו קשה לפגוש אותי פנים אל פנים. עליכם להבין, כי בעת שהתרחשו דברים אלה, בשנת 1995, היה וויקטור פראנקל כבר בן 90. לכן דיברנו בטלפון. "אתה זוכר את מרגריטה הייאס?" שאלתי. כמובן שהוא זכר. היא נעשתה לידידת המשפחה. אך לכל אורך השיחה הקצרה הזו, פראנקל נשמע קצר-רוח. "אתה זוכר את דרישת השלום שהיא מסרה לך מאת הרבי שניאורסאהן מברוקלין?" שאלתי אותו.

כאן הורגש שינוי ניכר בנימת קולו והוא השיב כעת בחום, "אה... בוודאי! כיצד אוכל לשכוח זאת? הרבי בא לעזרתי בתקופה קשה מאוד בחיי. אני חב לו תודה עצומה!"

מה הייתה למעשה תוצאת שליחותה של מרגריטה?

ובכן, זמן קצר לאחר מכן, בשנת 1959, תורגם לאנגלית ספרו של פראנקל "האדם מחפש אחר משמעות" (בתחילה הוא תורגם תחת כותרת שונה) והפך לרב-מכר ולטקסט השייך לקלאסיקה של הפסיכיאטריה. הצלחת הספר העמידה במהרה את פראנקל באור הזרקורים ברמה בינלאומית, והוא נעשה מרצה אורח באוניברסיטאות בחמש יבשות. הוא קיבל תארי דוקטור כבוד מאוניברסיטאות בכל רחבי העולם וכן פרסים לאומיים ובינלאומיים ומדליות על עבודתו החלוצית

המשך בעמוד הבא...

בתחום הפסיכותרפיה. לפני מותו ב-1997 תורגם ספרו העיקרי לעשרות שפות ונמכר במיליוני עותקים.

שיטת הריפוי שלו נתנה השראה לאלפי ספרים אחרים, סמינרים, סדנאות, קבוצות רוחניות מתנועת העידן החדש ואחרות – כולם מבוססים על רעיונו של פראנקל בדבר יכולתו הייחודית של האדם לבחור וללכת בעקבות הדבר המשמעותי עבורו. החל מספרו של סקוט פק "הכביש שפחות נסעו בו" (Road Less Traveled) ועד לספרו של סטיבן קובי "שבעה הרגלים" וכן מאות רבי-מכר אחרים שיצאו לאור בשלושים השנה האחרונות – כולם מהווים וריאציות על השקפתו של ויקטור פראנקל.

כל כך הרבה אנשים הפיקו תועלת – במישרין או בעקיפין – מן המסר של הרבי לד"ר פראנקל. לפעמים חולפת בי צמרמורת כשאני מדמיין לעצמי מה היה קורה אלמלא המסר הזה שנשלח והגיע ליעדו בדיוק בעיתוי המושלם.

במכתב מתאריך 19 ביוני 1969 (ג תמוז התשכ"ט) כותב הרבי (בתרגום חופשי):

...הייתי רוצה ליטול הזדמנות זו כדי להוסיף עוד נקודה, שמצבו הרפואי של ... מוכיח (אם נחוצה הוכחה בתחום זה) את עצמתה הכבירה של האמונה – במיוחד כשהיא מיושמת ובאה לביטוי בפעולות מעשיות, בעבודה קהילתית, בקיום מצוות וכו' – לחזק את שלוותו הרגשית של האדם ולהפחית למינימום ואפילו לסלק כליל קונפליקטים פנימיים וכן תלונות שעשוי האדם לחוש ביחס לסביבותיו וכו'. זאת למרות התיאוריה שאמונה ודת דורשות את המשמעת לכבוש ולהדחיק אינסטינקטים ודחפים טבעיים, ולכן שבאופן כללי הן לא רצויות, ובמיוחד במקרה של אדם הדורש טיפול לבעיות רגשיות. גיליתי עניין מיוחד בכתביו של ד"ר פראנקל (מווינה) בנושא זה. אך להפתעתי, נראה כי גישתו לא זכתה לתפוצה ולהערכה הראויות. למרות שניתן למצוא סיבות רבות לכך שרעיונותיו לא זוכים לתפוצה נרחבת – כולל העובדה שטיפול כזה קשור לסגנון החיים האישי של הרופא המטפל – אף על פי כן, השאלה [מדוע גישתו אינה זוכה להערכה רבה] בעינה עומדת...

כותב הדון קלינגברג, מחבר הספר כשהחיים קוראים לנו: אהבתם ומפעל חייהם של ויקטור ואלי פראנקל, הביוגרפיה המוסמכת היחידה של ויקטור ואלאונורה ("אלי"):

"...אחרי מותו שאלתי את אלי אם הוא התפלל למעשה כל יום. 'בהחלט. הוא מעולם לא החמיץ אף יום. בכל בוקר, במשך למעלה מחמישים שנה. אך איש לא ידע זאת.' בנסיעותיהם סביב העולם לקח ויקטור את התפילין ובכל מקום, בכל בוקר, הוא התפלל. הוא אמר בעל-פה את מילות התפילות היהודיות ומזמורי התהילים... "(אחרי שנפטר ויקטור, ראיתי את התפילין שלו בפעם הראשונה. אלי הניחה אותם בתא הקטן יחד עם חפציו המועטים והפשוטים...)"

אכן, חתנו הלא-יהודי של פראנקל אישש עובדה זו בפניי: "חמי נהג להסתגר בחדרו כל יום למשך זמן מה. פעם פתחתי את הדלת וראיתי אותו עם קופסאות שחורות על ראשו ועל זרועו. הוא התרגז על כך שהפרעתי לפרטיותו. אך כאשר נלקח לבית-החולים, נודע ברבים מנהגו להניח תפילין".

שביבים / שאול שיף

מצוה פגומה

בימיו של הבעל שם טוב היה אדם נכבד ועשיר, שנהג להכניס אורחים רבים אל ביתו, והיה מכבדם באכילה ובשתייה ואף בממון. רק זאת, שהיה משתבח בפני כל אורח ואומר: "אמת, שאני מכניס אורחים גדול."

ברוח הקודש ראה הבעש"ט כי בגלל דבר זה כל טרחתו של האיש במצוות הכנסת אורחים וכל עמלו היה לשווא. בשל גאוותו הפכה המצווה למעשה שטן, וכל טרחתו נעשתה מצד הטומאה, ה"סטרא אחרא".

מה עשה הבעש"ט? שלח אליו את אחד מתלמידיו, ר' זאב קיצֶס.

קיבל האיש את ר' זאב בסבר פנים יפות, האכיל והשקה אותו ואחר כך השתבח ואמר: "רואה אתה כי אני מכניס אורחים גדול." אמר לו ר' זאב: "עוד נראה."

אחרי שעה נוספת שב האיש והתהלל בפני ר' זאב על מעשיו. שוב אמר לו ר' זאב: "עוד נראה."

לבסוף הלכו לישון. דרכו של האיש הייתה לישון בין האורחים, וגם בפעם הזו ישן עמם. כאשר התנמנם האיש, בא אליו ר' זאב ואחז באצבעו הקטנה של האיש.

מיד חלם האיש חלום. ובחלומו בא המלך אליו והוא כיבד את המלך בכוס שתייה חמה. בשעה ששתה מן הכוס נפל המלך, התעלף ומת. העלילו עליו כי נתן רעל בכוס והשליכו אותו אל בית הסוהר.

נעשה לו נס, ונשרף בית הסוהר. נמלט האיש משם וברח ונעשה נושא מים, והתפרנס ממכירת המים שהביא מן הבאר. קשה הייתה פרנסתו, כי המים היו בזול מאד. נודע לו כי במקום אחר משלמים

יותר עבור המים, והלך לשם. במקום זה היה המנהג, כי אם לא היה מגיע הדלי מלא, לא היה הקונה משלם דבר, ועליו היה לתת את הדלי בחינם. פעם אחת בשעה שנשא את דליי המים נפל ושבר את רגליו. באותה השעה זכר, כיצד היה עשיר גדול וכיצד נפל מראש הגג אל מרגלות הבור, "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא". בייאושו בכה האיש בכי מר.

אז הרפה ר' זאב מאצבעו והקיץ העשיר, וראה כי הוא מונח בכבודו בין האורחים. מרוב שמחה התעלף. העירו ר' זאב ואמר לו: "כל שראית אירע לך בגלל שאתה משבח את עצמך."

אחר כך אמר לו: "דע לך שאתה מוכרח לנסוע אל הבעש"ט".

כשבא הראה לו הבעש"ט כיצד כל הכנסת האורחים שלו נכנסה אל תוך פיו של הכלב, הוא השטן והיצר הרע. התעורר אותו האיש לתשובה, והבעל שם טוב סייע לו לתקן את דרכיו.

בלי תנאים מוקדמים

פעם אחת נסע רבי שלום שכנא מפרוהוביטש בדרכים יחד עם סבה של אשתו, רבי נחום מצ'רנוביל. כשעצרו ללון באכסניה הייתה בעלת הפונדק אחוזת צירי לידה והתקשתה בלידתה, והפונדקאי ביקש מהם שיפעלו לישועתה.

השיב לו ר' נחום: "אני אערוך פדיון נפש. לשם כך אני זקוק לבית מיוחד, למקווה, לשולחן ולמאה ושישים פרוטות". הסכים הפונדקאי לכל תנאיו ורבי נחום פנה לעשות את שלו.

כאשר התחיל ר' נחום בפדיון הנפש יצא ר' שלום החוצה, וכשסיים חזר ר' שלום שכנא פנימה. "בני", אמר לו ר' נחום, "היה עליך להישאר כדי ללמוד איך לעשות פדיון נפש". ענה לו ר' שלום: "פדיון נפש כזה הדורש הכנות מרובות כל כך אינני רוצה ללמוד, כי אם יחסר פעם אחד מן הדברים אזי אהיה מנוע מלהושיע, ואני רוצה להשפיע ישועה בצורה פשוטה בלי כל הכנות או תשלומים כי "כָּל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא" (משנה, סנהדרין, פרק ד משנה ה).

הכנסת אורחים

רבי יחיאל מאיר מגוסטנין היה מהדר במצוות הכנסת אורחים.

פעם אחת בליל שבת חזר ר' יחיאל מאיר אל ביתו מבית הכנסת. לאחר שכבר נכנס אל ביתו בא הגבאי אליו ואמר, כי כעת ראה אורח אחד שנשאר בבית הכנסת.

מיד חזר הרבי אל בית הכנסת והביא את האורח אל ביתו.

האורח היה לבוש בבגדים דוחים ומטונפים והוא עצמו היה מכוער, מגושם ומלוכלך כל כך, כאילו זה עתה התגולל באשפה. ריחו היה כה רע עד שאי אפשר היה לעמוד במחיצתו, וכל שכן להסב עמו לסעודה על יד השולחן.

אף על פי כן, קיבלו ר' יחיאל מאיר בסבר פנים יפות, והזמינו אל השולחן. אך תחילה יש לומר "שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת", כפי שנהוג. ראה ר' יחיאל מאיר כי האיש אינו אומר את המילים. שאל: "מדוע אין אתה אומר 'שלום עליכם'?"

"איני יודע לומר," ענה האיש.

אחר כך הגיש הרבי כוס לאיש, כדי שיעשה קידוש. "איני יודע כיצד," אמר האיש. עמד ר' יחיאל מאיר ואמר עם האיש את מילות הקידוש, מילה במילה.

הגיעה העת ליטול ידיים לסעודה. אך האיש לא בירך את ברכת "נטילת ידיים" - "איני יודע כיצד," אמר. גם בפעם הזאת אמר הרב עמו את הברכה, מילה במילה. וכך עשה גם בברכת "המוציא".

לבסוף ישבו לאכול. פתח האיש את פיו ואכל כאחד הגרגרנים וכבהמת יער, שלא כדרך בני אדם. תחילה טרף האיש את החלה שהייתה על השולחן ואכלה כולה. אמר ר' יחיאל מאיר: "אולי עדיין רעב הוא." ציווה למשרתו והביא חלה נוספת. בלע האיש גם את החלה השנייה ואכלה.

"איש כזה צריך לאכול הרבה," אמר ר' יחיאל מאיר. ציווה שיביאו לפניו גם חלה שלישית, ולאיש אמר, כי לא יתבייש ויאכל כרצונו. אחר כך הובאו לשולחן כל החלות שהוכנו עבור בני הבית לכל השבת - את כולן טרף האיש ואכלן. גם כשהביאו חלות מן השכנים בלע האיש את החלות ולא הותיר מהן דבר.

בתוך כך התנמנם האורח מתוך אכילה ושתייה, עד שחטפתו שינה עמוקה. ניערו אותו כדי שיברך את ברכת המזון, אך הוא סירב, ועשה עצמו כמי שאינו מבין מה שאומרים לו.

בבגדיו המטונפים ובנעליו המלוכלכות באשפה השליך האיש את גופו על הספה היפה, וטינף את הריפוד שעליה.

כל אותה השעה לא היה נראה אפילו שמץ של כעס על פניו של ר' יחיאל מאיר, רק התנהג עם האורח בחיבה, ושמח על שהזמין לו השם יתברך מצווה חשובה של הכנסת אורחים.

בטרם שכב לישון בא שוב אל האורח כדי לראות מה מצבו, ונטל מלבושים חמים לכסותו היטב, כדי שיחם לו.

בבוקר נכנס ר' יחיאל מאיר אל החדר לראות אם עדיין ישן האורח, והנה אין האורח בבית. נעלם האיש ולא נותר כל רושם ממנו בבית.

שלח הרב שליחים לשאול על האורח, להיכן הלך ולאן פנה, אך איש לא ראה או שמע על האורח. בכל העיר לא היה אדם שראה את האורח, לא לפני השבת וגם לא ביום השבת.

הבין ר' יחיאל מאיר כי מן השמים שלחו לו אורח זה, כדי לנסותו במצוות הכנסת אורחים.

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net